

Krzysztof MIASTKOWSKI, Tomasz LESZCZUK, Sławomir BAKIER

e-mail: tomasz.leszczuk@wp.pl

Zakład Techniki Rolno-Spożywczej, Wydział Mechaniczny, Politechnika Białostocka, Białystok

Zastosowanie zawiesin wodnych bentonitu i gliny do granulacji bezciśnieniowej nawozów rolniczych

Wprowadzenie

Stałe nawozy ogrodnicze i rolnicze powstają najczęściej podczas procesu granulacji. Jest to proces aglomeracji małych cząstek w większe zespoły i prowadzony jest w obecności cieczy nawilżającej [Obraniak i Gluba, 2009]. Granulacja bezciśnieniowa jest procesem wytwarzania cząstek ciała stałego o określonym wymiarze czy kształcie z materiału drobnocząsteczkowego [Domaradzki, 1978; Gluba i Obraniak, 2009a,b; Kaźmierczak, 2005; Korpala 2005; Zawisłak i Sobczak, 2007]. Proces może przebiegać według dwóch mechanizmów tj.: gdy cząsteczki łączą się ze sobą bez udziału innego materiału lub gdy siły wiążące są przenoszone przez mostki materiałowe utworzone z substancją wiążącą [Heim, 2005; Korpala, 2005; Obraniak i Gluba, 2008]. Cząsteczki łączą się między sobą (aglomerują) w przesypującej się lub mieszającej warstwie materiału samoczynnie lub przy zastosowaniu cieczy wiążącej [Heim, 2005; Schab i in., 2012]. Zastosowanie czynnika wiążącego ułatwia łączenie się cząstek materiału aglomerowanego w wyniku działania sił ciśnienia kapilarnego spowodowanego istnieniem międzyfazowego napięcia powierzchniowego [Heim, 2005]. Jako czynniki wiążące stosuje się głównie wodę w połączeniu z rozpuszczonymi mikrodotadkami (roztwór gumy arabskiej, roztwór żelatyny, roztwór kleju itp.) ze względu na ogólną dostępność i niski koszt [Domaradzki i in., 2007; Obraniak i Gluba, 2010].

Skuteczność procesu aglomeracji zależy od wielu parametrów procesu, mających wpływ na częstotliwość kolizji międzycząsteczkowych, względne prędkości poszczególnych cząstek, sił międzycząsteczkowych powstających podczas kontaktu suchego ciała stałego z cieczą granulacyjną. Proces granulacji bezciśnieniowej przeprowadza się najczęściej w granulacjach, bębnowych i talerzowych, w których można otrzymywać wspomniane wcześniej dwie grupy nawozów. Każda metoda aglomeracji wyróżnia się szczególnymi mechanizmami wiążącymi dając aglomeraty o specyficznych cechach jakościowych [Obraniak i Gluba, 2009b]. Jednak granulacja materiałów sproszkowanych i towarzyszące jej procesy (mieszanie, rozdrabnianie, klasyfikacja) zależą w znacznym stopniu od właściwości fizycznych i reologicznych tych materiałów. [Biskupski i in., 2008; Domaradzki i in., 2007; Gluba i Obraniak, 2008; Heim, 2005].

Przy produkcji nawozów sztucznych do sypkiego materiału wsadowego granulatora dodaje się substancje wiążące w postaci stałej takie jak torf, glina, bentonit, kaolin, wapno hydratyzowane [Domaradzki i in., 2007; Pelczarski i in., 2006]. Substancje te w kontakcie z cieczą wiążącą ulegają dyspersji tworząc zawiesiny tiksotropowe, mają zdolność absorbowania kationów i substancji organicznych oraz pęcznienia, dzięki czemu sprawdzają się jako stabilizatory nawozów stałych i zawiesinowych [Pelczarski i in., 2006; Wyszomirski i Lewicka, 2005].

Duże zastosowanie przy wytwarzaniu nawozów sztucznych znajduje bentonit jako środek pęczniący w kontakcie z wodą z gleby i rozsadzający granule nawozu, co ułatwia szybkie przyswajanie składników mineralnych przez rośliny. Rozdrobniony bentonit wraz ze składnikami nawozu jest dodawany w postaci stałej do granulatora talerzowego gdzie następuje proces granulacji bezciśnieniowej z zastosowaniem jako środka wiążącego wodnego roztworu lignosulfonianu lub skrobi [Pelczarski i in., 2006].

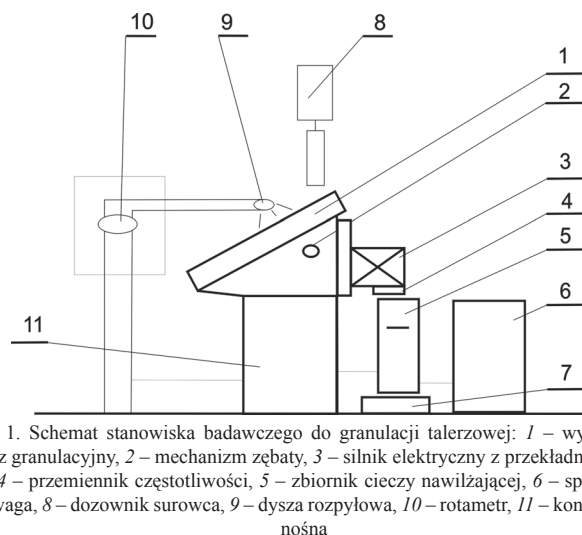
Istnieją też doniesienia na temat zastosowania roztworu bentonitu w płynnej siarce do wytwarzania siarkowych nawozów granulowanych, a także do otoczkowania innych nawozów [Pelczarski i in., 2006; Semeniuk i in., 2000]. Brak jest natomiast publikacji na temat możliwości zastosowania wodnych zawiesin bentonitu i innych materiałów

ilastych i hydrokoloidalnych, jako cieczy wiążącej przy granulacji nawozów sztucznych.

Celem pracy było określenie przydatności wodnych roztworów bentonitu i gliny do granulacji bezciśnieniowej nawozów sztucznych przy wykorzystaniu granulatora talerzowego.

Metodyka badań

Badania granulacji przeprowadzono w granulatorze talerzowym, o działaniu okresowym. Schemat stanowiska przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Schemat stanowiska badawczego do granulacji talerzowej: 1 – wymienny talerz granulacyjny, 2 – mechanizm zębaty, 3 – silnik elektryczny z przekładnią pasową, 4 – przemiennik częstotliwości, 5 – zbiornik cieczy nawilżającej, 6 – sprężarka, 7 – waga, 8 – dozownik surowca, 9 – dysza rozpyłowa, 10 – rotametr, 11 – konstrukcja nośna

Mieszkankę rozdrobnionego surowca doprowadzono do leja zasypowego umieszczonego nad dozownikiem, umożliwiającym regulację strumienia rozdrobnionych składników w odpowiednie miejsce talerza granulacyjnego. Talerz granulacyjny – 1 napędzany za pomocą silnika elektrycznego poprzez przekładnię pasową – 3. Przekazanie napędu z przekładni pasowej na talerz granulacyjny realizowano za pomocą mechanizmu zębatego – 2. Do ustalenia stałej prędkości obrotowej talerza służył przemiennik częstotliwości – 4. Przygotowanie cieczy granulometrycznej odbywało się w pojemniku. Następnie była ona przemieszczana z pojemnika do zbiornika ciśnieniowego wykonanego ze stali nierdzewnej. Ilość pobranej cieczy wskazywał wyświetlacz wagi – 7, na której znajdował się zbiornik cieczy nawilżającej – 5. Poziomu cieczy w zbiorniku wodny regulowano za pomocą czujnika sterowanego elektrycznie. Na dnie zbiornika umieszczono zawór spustowy, umożliwiający jego opróżnienie. Ciecz nawilżającą podawano w przewodach gumowych przy naciśnięciu wytwarzanym przez sprężarkę – 6. Ciśnienie korygowano za pomocą zaworu redukcyjnego a jego wartość odczytywano na manometrze. Obroty talerza granulacyjnego mierzono za pomocą czujnika indukcyjnego i odczytywano na wyświetlaczu obrotomierza. Surowiec dozowano w dolnej części talerza za pomocą dozownika – 8, a wstępnie nawilżano za pomocą dyszy rozpyłowej pneumatycznej – 9 w górnej jego części. Obrotowy ruch talerza zapewniał dostarczenie cieczy na powierzchnię, przesypującą się w nim złoża materiału sypkiego. Stałe natężenie dopływu cieczy ustalono za pomocą rotametrów – 10. Talerz granulacyjny wraz z oprzyrządowaniem, mocowany był na konstrukcji nośnej – 11. Do oczyszczenia materiału,

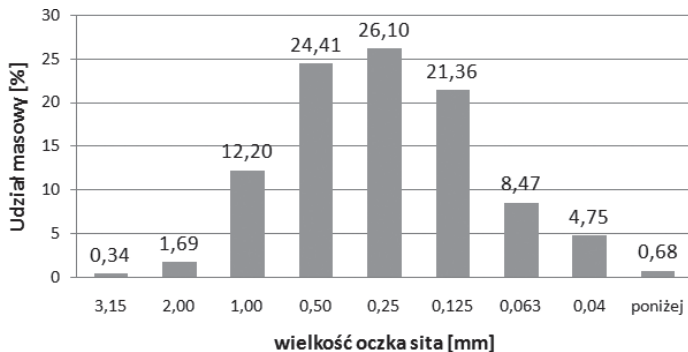
który gromadził się podczas procesu na ściankach talerza służyły zgarzniaki. W celu hermetyzacji urządzenie, wyposażono w osłonę chroniącą przed pyleniem.

Podczas prowadzenia procesu granulacji zastosowano stałe parametry: prędkość obrotowa i stopień wypełnienia talerza, temperatura i objętość roztworu wiążącego, rodzaj granulowanego surowca oraz czas granulacji. Zmiennymi czynnikami były rodzaj roztworu wiążącego i stężenie substancji hydrokoloidalnej (Tab. 1, Tab. 2).

Do badań wykorzystano mieszanek nawozową: *Ureaform*, 2-amonowy fosforan, siarczan potasu, bentonit, siarczan magnezu, magnezyt surowy, oraz jako lepiszcze – bentonit: *Bentolizer S* oraz glinę: utwór pyłowy zwykły mocny, pochodzenia wytopiskowego. Skład granulometryczny materiału poddawanego granulacji określono za pomocą analizy sitowej analizatorem sitowym LPZe-2e w oparciu o normę *PN-ISO 2591-1*. Do oceny składu ziarnowego granulowanego złoża pobierano próbkę na koniec przeprowadzonego procesu. Gęstość nasypowa: luźną i utrzęsioną wyznaczono zgodnie z normami: *PN-EN 12047:1999*, *PN-EN 1236:1999*. Uzyskane w procesie granulacji granule nawozu suszono przez 24 h w temperaturze 80°C w suszarce komorowej. Następnie dokonano analizy sitowej zgodnie z normą analizatorem sitowym: LPZe-2e. W celu określenia właściwości mechanicznych otrzymanych granul przeprowadzono badania wytrzymałości kinetycznej za pomocą testera *Holmena NHP100* zgodnie z normą *PN-R64834:1998*. Badano również siłę rozkruszającą granule metodą brazylijską, polegającą na umieszczeniu otrzymanego granulatu pomiędzy powierzchniami głowicy ściskającej. Dokonywano pomiaru przyrostu siły nacisku do wystąpienia jej spadku, co świadczyło o zniszczeniu struktury granul. Każdorazowo do pomiaru używano po 20–30 granul.

Wyniki badań

Skład granulometryczny materiału poddawanego granulacji przedstawiono na rys. 2.

Rys. 2. Histogram składu granulometrycznego proszku nawozu rolniczego

Można przybliżyć go rozkładem normalnym, ponad 70% cząstek analizowanej próbki zawierały frakcje o wymiarach od 0,125 do 0,5 mm. Średni wymiar cząstki dochodził do 0,6 mm.

Gęstość nasypowa luźna analizowanego proszku nawozu wynosiła 0,922 g/cm³, zaś gęstość nasypowa utrzęsiona 1,008 g/cm³, współczynnik *Hausnera* $I_{Hr} = 1,094$, uzyskane wyniki pozwalają zakwalifikować badany materiał do proszków polidispersyjnych o dobrej sypkości.

W trakcie procesu skład granulometryczny surowca zmieniał się w wyniku dynamicznych oddziaływań pomiędzy ziarnami surowca, powstałymi wcześniej zarodkami i kroplami cieczy zwilżającej. Początkowo tworzyły się duże aglomeraty, lecz zauważono również chwilowe zmniejszanie rozmiarów powstających granulek. Związane to było z powstawaniem na początku procesu aglomeratów o słabych wiązaniach i małym zagęszczeniu. Końcowy etap granulacji dominował w procesie wzrostu rozmiarów granul wskutek przyłączania do zarodków, ziaren surowca.

W tab. 1 i 2 przedstawiono wyniki analiz sitowych otrzymanych w procesie granulacji becznienniowej granul nawozów. Wielkość nadziarna oraz podziarna wybrano arbitralnie na podstawie analiz granulacji handlowych nawozów rolniczych. Największą ilość odpadu

w postaci nadziarna i podziarna uzyskano przy granulacji 15 i 20% zawiesiną wodną bentonitu, odpad stanowił od 40 do ponad 50% wsadu granuladora.

Tab. 1. Wyniki pomiarów granulacji i własności mechanicznych nawozów granulowanych beczniennio z wykorzystaniem wody destylowanej i zawiesiny wodnej bentonitu

Wielkość oczek sita [mm]		Rodzaj cieczy wiążącej				
		Woda destylowana	Zawiesina wodna bentonitu, stężenie [%]			
			5	10	15	20
		Udział masowy ziaren frakcji [%]				
nadziarno >8		13,73	21,16	0	0	0
Frakcja właściwa	6,3	6,53	22,49	1,92	0,90	0
	5	13,87	10,45	0,79	1,06	0,26
	4	15,00	11,77	2,78	5,29	0,73
	3,15	6,60	5,29	3,04	3,90	1,46
	2	18,87	13,76	21,96	13,89	9,79
1		21,27	10,58	54,76	29,10	34,13
podziarno <1		4,13	4,50	11,38	41,34	52,84
średnica zastępcza cząstki [mm]		3,04	2,45	1,96	2,28	1,86
Właściwości mechaniczne	wytrzymałość kinetyczna [%]	87,38	86,49	X	X	X
	siła rozkruszająca [N]	43,50	46,15	8,43	5,25	8,28

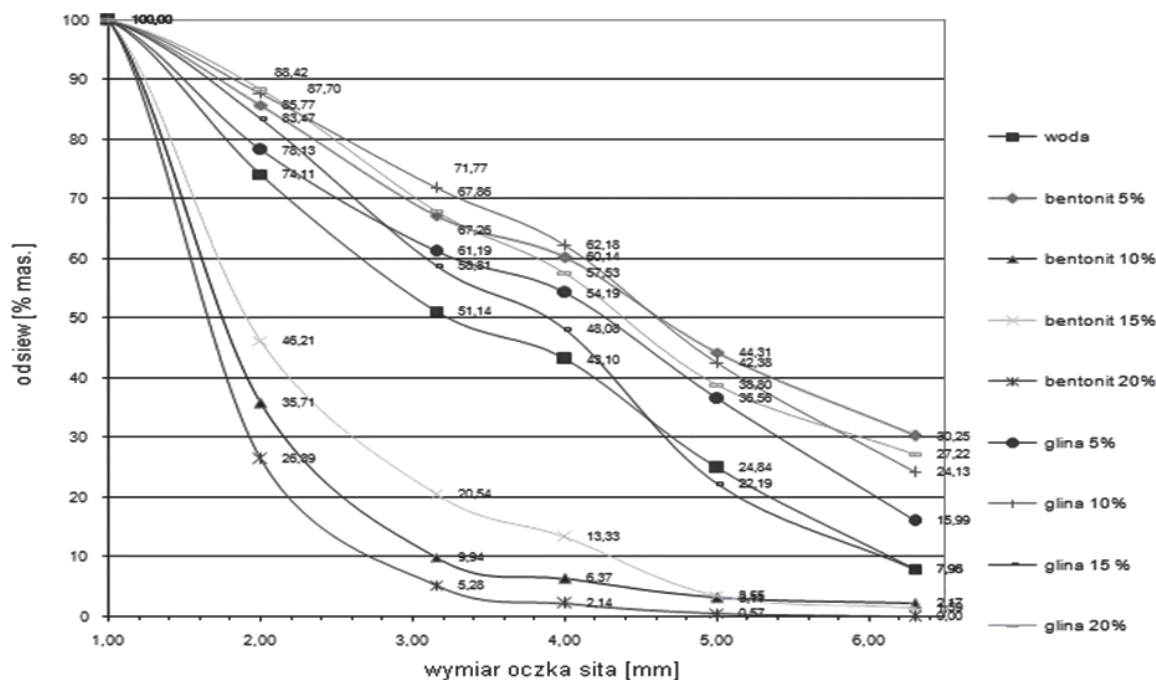
Tab. 2. Wyniki pomiarów granulacji i własności mechanicznych nawozów granulowanych beczniennio z wykorzystaniem zawiesiny wodnej gliny

Wielkość oczek sita [mm]		Rodzaj cieczy wiążącej			
		Zawiesina wodna gliny, stężenie [%]			
		5	10	15	20
		Udział masowy ziaren frakcji [%]			
nadziarno >8		17,6	15,56	8,978	19,9
Frakcja właściwa	6,3	11,41	19,26	6,858	20,8
	5	14,67	15,61	12,22	8,86
	4	12,58	16,93	22,26	14,3
	3,15	4,99	8,20	9,227	7,9
	2	12,08	13,62	21,2	15,7
1		15,60	10,52	14,21	8,86
podziarno <1		11,10	4,96	5,05	3,55
średnica zastępcza cząstki [mm]		2,97	2,86	3,23	2,57
Właściwości mechaniczne	wytrzymałość kinetyczna [%]	91,39	89,50	76,65	92,1
	siła rozkruszająca [N]	70,89	47,36	44,38	33,78

Najwięcej frakcji właściwej – granule o wymiarze od 1 do 8 mm uzyskano przy granulacji 15% zawiesiną wodną gliny i 10% zawiesiną wodną bentonitu. Przyjmując granulaty uzyskane przy granulacji wodą destylowaną jako materiał odniesienia można stwierdzić, iż zastosowanie do granulacji zawiesin wodnych bentonitu i gliny o stężeniu do 10% pozwala na uzyskanie większej ilości frakcji właściwej od 4 do prawie 6,5%.

Najwyższą średnicę zastępczą uzyskano przy granulacji 15% zawiesiną wodną gliny, była ona wyższa o 5,9% w stosunku do materiału odniesienia. Stosowanie do granulacji zawiesin wodnych bentonitu powoduje otrzymanie granul o niższej średnicy zastępczej w porównaniu do cząstek materiału odniesienia o 19,5 do ponad 35%.

Wytrzymałość kinetyczna nawozów granulowanych z użyciem 15% zawiesiny wodnej bentonitu jest najwyższa i o ponad 4,7% wyższa w stosunku do wytrzymałości materiału odniesienia. Najwyższą odpornością na ściskanie charakteryzuje się granulaty otrzymane przy użyciu 5% zawiesiny wodnej gliny i jest ona o ponad 37% większa w porównaniu do materiału odniesienia. Zastosowanie zawiesiny wodnej bentonitu o stężeniu powyżej 5% spowodowało znaczne zmniejszenie wytrzyma-

Rys. 3. Analiza porównawcza wielkości odsiewu

łości kinetycznej granul oraz obniżyło o rząd wielkości odporność na ściskanie.

Prowadząc analizę składu granulometrycznego (Rys. 3) przyjęto krzywą odsiewu nawozu granulowanego wodą destylowaną jako krzywą porównawczą.

Nawozy granulowane 10%, 15%, 20% zawiesiną wodną bentonitu wyraźnie odróżniają się od pozostałych dużą liczbą małych cząstek, odsiew na sicie 3,15 mm wynosi odpowiednio: 9,9%; 20,5%; 5,3%; zaś dla granulacji przeprowadzonej przy użyciu wody destylowanej: 51,1%. Dla granulacji 5% zawiesiną wodną bentonitu i 5%, 10%, 15%, 20% zawiesiną wodną gliny krzywe są przesunięte w kierunku większej liczby dużych cząstek. Odsiewy przy wielkości oczka 3,15 mm wynoszą dla tych nawozów odpowiednio: 67,3%; 61,2%; 71,8%; 58,8%; 67,9%.

Wnioski

- Zastosowanie środka wiążącego w postaci zawiesin wodnych hydrokoloidów poprawia warunki granulacji beczciśnieniowej nawozów.
- Zastosowanie zawiesiny wodnej bentonitu do granulacji sprawdza się tylko do stężenia 5%, przy wyższym uzyskuje się pogorszenie warunków granulacji, otrzymany produkt ma gorsze właściwości w porównaniu z granulacją wodą destylowaną.
- Granulacja zawiesinami 5%, 10%, 15% gliny wpływa korzystnie na przebieg procesu i jakość uzyskiwanego granulatu w porównaniu do granulacji wodą destylowaną.
- Granulacja 20% zawiesiną wodną bentonitu wpływa niekorzystnie na ilość otrzymanego podczas eksperymentu granulatu. Wielkość podziarna wyniosła ponad 50% i jest dyskwalifikująca z racji wydajności procesu. Z oceny wymagań stawianym nawozom rolniczym wynika, że najkorzystniejszy produkt to taki, w którym występuje najwięcej ziaren z przedziału od 2 do 5 mm.
- Najwyższe własności mechaniczne: wytrzymałość kinetyczną i odporność na ściskanie uzyskuje się przy granulacji z użyciem 5% zawiesiny wodnej gliny. Również w tym przypadku średnica zastępcza granul jest jedynie o ok. 2,3% niższa niż przy granulacji wodą destylowaną.

LITERATURA

- Biskupski A., Schab S., Kowalski Z., Borowik M., 2008. Badania granulacji nawozów mineralnych NPKMgS do nawożenia lasów, *Chemik*, nr 9, 383-386.
- Domoradzki M., 1978. *Kinetyka granulacji pyłów w granulatorze talerzowym*. Praca doktorska, Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy, Bydgoszcz.

- Domoradzki M., Korpala W., Weiner W., 2007. Badania procesu ługowania szlifowanych nasion buraka ćwikłowego *Inżynieria Rolnicza*, 93, nr 5, 115-121
- Gluba T., Obraniak A., 2009a. Kinetyka aglomeracji materiału drobnoziarnistego w granulatorze talerzowym, *Inż. Ap. Chem.*, 48, nr 4s, 46-47
- Gluba T., Obraniak A., 2009b. Ocena właściwości produktu mokrej granulacji talerzowej, *Inż. Ap. Chem.*, 48, nr 4s, 50-51
- Gluba T., Obraniak A., 2008. Ocena właściwości produktu granulacji przesypowej, *Chemik*, nr 9, 414-417
- Heim A. 2005. Zagadnienia procesowo aparaturowe aglomeracji. *Materiały VII Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej: Kompleksowe i szczegółowe problemy inżynierii środowiska*. Ustronie Morskie
- Kaźmierczak R., 2005. *Rozprawa doktorska: Nakłady energetyczne w procesie granulacji talerzowej*, Politechnika Łódzka, Łódź.
- Kończakowski A., Sorich B., 2003. Granulacja nawozów – teoria i praktyka *Przem. Chem.*, 82, nr 8-9, 1212-1213.
- Korpala W., 2005. *Granulowanie materiałów rolno spożywczych metodą beczciśnieniową*. Rozprawy naukowe, Wyd. Akad. Roln., Lublin
- Obraniak A., Gluba T., 2008. Granulacja nawozu mineralnego w aparacie bębnowym, *Chemik*, 61, nr 9, 409-413.
- Obraniak A., Gluba T., 2009. Ocena odporności na ścieranie granulowanego nawozu wieloskładnikowego, *Inż. Ap. Chem.*, 48, nr 4s, 48-49.
- Obraniak A., Gluba T., 2010. Wpływ parametrów procesowych na efekt okresowej granulacji Lubofoska *Inż. Ap. Chem.*, 49, nr 1, 77-78
- Pelczarski Z., Turbiarz H., Krawczyk B., PL 206943 B1 Zgłoszenie patentowe z dnia 25.08.2006. Nawóz siarkowy oraz sposób wytwarzania nawozu siarkowego granulowanego. Zakłady Chemiczne SIARKOPOL Tarnobrzeg spółka z o. o.
- Schab S., Biskupski A., Borowik M., 2012. Badania właściwości transportowych i granulacyjnych pulp superfosfatowych *Chemik*, 66, nr 5, 396-400.
- Semiński W., Czajkowski R., Chmielowiec K., Dziedzic W., Malinowski M., Turbiarz H., Setlak R., Zgłoszenie patentowe PL 190 868 z dnia 4.01.2000. Granulat nawozowy otoczkowany oraz sposób wytwarzania granulatu nawozowego otoczkowanego
- Wyszomirski P., Lewicka E., 2005. *Gospodarka surowcami mineralnymi*, 21 nr 3, 5-19
- Zawiślak K., Sobczak P., 2007. Zmiany wybranych właściwości fizycznych granulatu uzyskanego z dodatkiem różnych substancji wiążących *Inżynieria Rolnicza*, 93, nr 5, 437-444

Projekt jest współfinansowany przez Europejski Fundusz Społeczny.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

